

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(פר' תולדות
תשפ"ה – ביהמ"ד
באר ישראל)

עינים מאירות
על התורה והמועדים

גיליון נ"ה
פרשת תולדות
תשפ"ז

ראה ריח בני

שדה תפוחים ◆ ריח העקידה ◆ ריח בית המקדש ◆ מסירות נפש בכיבוד אב ואם ◆ דרוך קן לה

ראה ריח בני

בפרשתנו - פרשת תולדות, מאריכה התורה הקדושה בענין ברכות יצחק ליעקב אבינו. כאשר נכנס יעקב אל יצחק והביא לו מן המטעמים אשר הכינה אמו, הסתפק יצחק תחילה מיהו זה הבא אליו. אולם לאחר מכן נאמר בפסוק (בראשית כז כז) 'וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֲכֵהוּ, וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרַכוֹ ה'". מדברים אלו נראה, כי ריח בגדיו של יעקב הוא שהכריע את הכף, ומיד לאחר מכן בירך יצחק את יעקב.

ויש להבין, מהו אותו 'ריח שדה אשר ברכו ה'' שדיבר עליו יצחק. וביותר כבר עמד **רש"י** על כך, כי מאחר שנתנה רבקה על ידיו את עורות גדיי העיזים, לכאורה ריח רע היה בו, כי אין ריח רע יותר משטף העיזים. אלא, מלמד שנכנס עמו ריח גן עדן.

ולענין אותו שדה, פירש **רש"י** כי ניתן בו ריח טוב, והוא שדה תפוחים, ומקורו מדברי הגמרא (תענית כט:). וגם בעומק דבר זה יש להתבונן.

שערי גן עדן

והנה, כמה וכמה מתולדותיהם של צדיקים - אלו מעשים טובים - יש בידינו מענין ריח גן עדן.

על אודות **הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זיע"א** מסופר סיפור מופלא. מסורת בידינו כי אמר על עצמו בענוותנותו, כי כאשר יעלה לשמים, מן הסתם יפסקו בבית דין של מעלה כי ראוי הוא הרבי מראפשיץ להיכנס לגן עדן. אולם כאשר יבקשו לקיים את פסק הדין בפועל, עלולים שם בעולם האמת לעמוד בפני קושי. כי כמה מיני גן עדן יש, לכל סוג וסוג מן הצדיקים שבעולם. ואם יבקשו להכניסו אל גן עדן של המתפללים, הרי אינו מן המצטיינים בתפילה - כך אמר על עצמו בענווה. ואם לגן עדן של בעלי צדקה ירצו להכניסו, הלא גם בצדקה לא הרבה. ואפילו אם ירצו להביאו אל גן עדן של טובלי מקוואות, הן גם מן המרבים בטבילות בכל יום אינו. וכך יעברו על כל שערי גן עדן, ועדיין לא ימצאו מקום בעבור הרבי מראפשיץ. ומאידך, הן מוכרחים להביאו לגן עדן, ומה יעשו.

עילת פתחי ניהנום

אמר רבי נפתלי כך: אומר להם, כי מאחר שאין מוצאים מקום בעבורי בגן עדן, הרי שעליהם להובילני אל הגיהנום, כי בלא מקום כלל אי אפשר. וכאשר אכנס לשם, לא אוכל לסבול את ריחם הנורא של הרשעים, ואומר לממונים כי עונש כזה אינו ראוי שייגזר עלי להריח בריח הקשה, על כן אבקש כי יוציאו כל איש מעלי, וישלחו את כל הרשעים מן הגיהנום.

ישמעו הדיינים את טענתי בכובד ראש, ויקבלו את דברי, ואכן יכניסו אותי אל הגיהנום לבדי. כאשר אעמוד שם, אנצל את ההזדמנות שנקרתה בדרכי, ואנעל מבפנים את כל שערי הגיהנום. ומכאן ואילך שוב לא יוכלו להכניס שום רשע לגיהנום, וזה יהיה הגן עדן שלי.

בחייהם ובמותם לא נפרדו

עד כאן דבריו המופלאים של הרה"ק מראפשיץ, אשר ידוע כי נוהג היה לבדח את קהל מרעיתו בדברים עמוקים מאוד, וגם בדברים אלו נוכל למצוא עומק לפנים מעומק.

מסורת עתיקה היא, כי את צדיקי הדור מעבירים בגיהנום בדרכם לגן עדן, והרשות בידם להוציא עימם את נפשותיהם של אלו שהיו מקושרים בהם בעולם הזה ולהעלותם למקום עליון. וגם דברי הרה"ק מראפשיץ עוסקים בענין זה, כי כח הצדיקים אינו רק לתקן את הרשעים שקדמו להם, אלא אף להצילם מכאן ולהבא, שלא ייכנסו אל הגיהנום כלל. וזהו ענין נעילת דלתות הגיהנום, היינו שיש בכוחו לתקן גם את הבאים אחריו, כי חלילה לא היו בדבריו מליצות בעלמא. כי אכן, הדבקים בצדיק זוכים שלא לראות פני גיהנום כלל.

מעלת הריח

מעתה יתחדדו הדברים אשר צריכים לנו ביאור בענין ריח גן עדן שהריח יצחק אבינו בכניסת יעקב אליו, ומהו ענין ריח שדה תפוחים. כי מן המעשה האמור, אשר עוסק אמנם ברית הרשעים בגיהנום - נוכל להבין כי ענין הריח קובע לו מקום וחשיבות גדולה בעולם העליון.

עוד ידוע מה שמספרים מכמה צדיקים, ובהם **הרה"ק רבי מנדל מויטבסק זיע"א**, כי לפעמים היו יוצאים לרחובה של עיר וקוראים כי אין הם מריחים בריחו של משיח. הרי שהיו יכולים להבחין בריחו של משיח, והיו להם השגות גדולות בענין הריח.

ואם כן מבקשים אנו להבין, הרי ספקות גדולים עמדו בדרכו של יצחק אבינו קודם שברך את יעקב, ולא היה בטוח מיהו העומד לפניו, ואם ראוי הוא לברכה. אולם מיד כשהריח בריח בנו, עמד ומסר בידו הכל, את טל השמים ומשמני הארץ, להיות גביר לאחיו וכל העמים יעבדוהו, הלא דבר הוא.

נפשות לצדיקים

רגיל היה **המגיד הירושלמי הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל** לומר, כי בשנים עברו היו אנשים שהרגישו בעצמם בכל עת מאין באו ולאן הם הולכים, ולפני מי עתידים הם ליתן דין וחשבון, ובזה לא באו לידי עבירה.

על ענין זה, היה המגיד מספר מעשה ששמע מפי חמיו, **הגאון רבי חיים לייב אויערבאך זצ"ל**, על אודות זקנו **הגאון רבי אברהם דב אויערבאך זצ"ל**, רבה של פולנאה שבאוקראינה, עירו של **הרה"ק בעל התולדות יעקב יוסף זיע"א**, תלמידו של **רבינו הבעל שם טוב הקדוש** ומנחיל תורתו בספר הראשון שיצא מדברי קדשו.

והנה, על קבר הרה"ק בעל ה'תולדות' הוקם אוהל לכבודו, ובאוהל זה קבורים עמו גם הצדיק רבי לייב מוכיח מפולנאה, ועוד יהודי אחד אשר לא נודע שמו. ועל יהודי זה נסוב סיפורנו.

לאן אתה הולך

פעם אחת עבר המוכיח רבי לייב מפולנאה בבית החיים דשם, ובדרך הילוכו עבר בסמוך לאוהל קבורה אחד, והרגיש לפליאתו ריח גן עדן עולה ממנו. הלך רבי לייב אצל אנשי החברא קדישא לברר את פשר הדבר, ואמרו לו כי באוהל זה אין קבור איש, אלא שאדם אחד מן העיר רכש מקום זה לקבורה בעבורו, והקים שם אוהל על גביו.

איש פשוט היה אותו יהודי, ולא נודע בשערים, אך לשמע הדברים פנה רבי לייב מוכיח לביתו, לתהות על קנקנו ולהבין במה זכה שיעלה ריח גן עדן מן המקום המיועד לקברו.

קיבל היהודי את פני רבי לייב בסבר פנים יפות, ואכן אימת את דברי אנשי החברא קדישא, כי אכן רכש לעצמו חלקת קבר זו, כידוע שדבר זה יש בו סגולה גדולה, ולאחר אריכות ימיו ושנותיו מבקש הוא להיקבר שם.

השתומם רבי לייב: "ובמה זכית כי יעלה ריח גן עדן ממקום קבורתך. מה עשית עד שמובטח לך כי תיכנס לגן עדן".

השיב האיש: "יהודי פשוט אני, ומעשים גדולים לא עשיתי. מנהג אחד יש בידי, כי בכל ערב חודש לוקח אני סכום כסף ופונה אל בית החיים. אוחז אני בידי את צרור הכסף, וכך אני עומד ומסובב את חלקת הקבר שקניתי לי. בזה מזכיר אני לעצמי את סוף כל האדם, ואת חוסר הטעם בעסק בעניני גשמיות, לאסוף הון ולאגור כסף וזהב, כי סוף כל סוף ד' אמות אלו הן כל קנין האדם בעולמו. ובזוכרי לאן אני הולך, משתדל אני לצבור זכויות ומעשים טובים.

לאחר שמסיים אני את הקפותי סביב הקבר, מקדש אני את הקרקע לקבורתי, והולך אני לביתי".

טובים השנים מן האחד...

שמע רבי לייב מוכיח את דברי האיש שנאמרו בתמימות, והתפעל מאוד. "שמע נא" - אמר לו - "הן באוהל זה ישנו מקום לשני קברים; מבקש אני ממך, כי את הקבר השני תניח בעבורי, כי גם אני מבקש להיטמן באוהל הזה".

הסכים היהודי לבקשה, ואכן ערכו הסכם וכתבו שטר בהתחייבות גמורה, כדי שגם אם יקבר שם רבי לייב ראשון, לא יוכלו אחר כך לטעון כי אותו יהודי פשוט אינו ראוי להיטמן לצידו.

עברו כמה וכמה שנים, ונפטר רבי לייב מן העולם לעולם שכולו טוב, וכפי צוואתו - נטמן באוהל המדובר.

...והחוט המשולש לא במהרה ינתק

ידידו של רבי לייב מוכיח, היה הרה"ק רבי יעקב יוסף בעל ה'תולדות', וגם הוא חשקה נפשו להיקבר בבוא יומו בסמוך לידידו הגדול. וכאשר נודע לו כי המקום הסמוך לקברו של רבי לייב מצוי בחזקת אותו יהודי, פנה אליו והפציר בו כי רוצה גם הוא להיקבר שם.

הוציא האיש את השטר, והראה לרבינו כי מפורש כתוב שם שמקום זה - בעבורו נועד, על דעתו של רבי לייב.

אולם רבינו המשיך לבקש, והבטיחו נאמנה כי לא יפסיד מן הויתור. ואף שרק שני מקומות קבורה יש באוהל, יזכה גם הוא להיקבר שם.

ביקש האיש מבעל ה'תולדות' שיכתוב לו את הבטחתו בשטר, ואכן חתם רבינו על נוסח ההתחייבות, ולכשנסתלק מן העולם, קברו אותו לצד המוכיח.

שזמר הבטחתו

חלפו שנים, וגם אותו יהודי פשוט נסתלק לבית עולמו, ומצאו בצוואתו כי מבקש הוא לקוברו באוהל הצדיקים, ואת חתימות קדשם של רבי לייב מוכיח וה'תולדות יעקב יוסף'. הלכו אנשי החברא קדישא לשם להכין לו את קברו, והנה אין מקום כלל לקוברו שם, ותהום כל העיר. מחד גיסא, הן אי אפשר להפר מה שהבטיחו הצדיקים מפורש בכתב ידם, ומאידך מה יוכלו לעשות ואין כאן מקום.

מכיון שכך, הובא הדבר לפתחו של רב העיר, רבי אברהם דב אויערבאך, זקנו של רבי חיים לייב אויערבאך, חמיו של המגיד רבי שלום שבדרון שסיפר את המעשה.

יצא המרא דאתרא אל בית החיים, והניח את שני הכתבים ובהם ההבטחות על קברי שני הצדיקים, ואמר: "קיימו נא מה שהבטחתם".

יצאו הכל מן המקום, ואחר שעה קלה חזרו, והנה נעו הקירות ממקומם מעט כלפי חוץ, ונתרחקו שני הקברים זה מזה, ונעשה מקום בעבור אותו יהודי יחד עימם, ונקבר שם.

כך זכה יהודי זה כי חלקת הקבר שקנה בעבורו, הריחה כבר בעולם הזה בריח גן עדן, משום שזכר לאן הוא הולך ולפני מי עתיד הוא ליתן דין וחשבון.

הנה כי כן, היה בכוחם של גדולי עולם להכיר בריחו של גן עדן, ולהשיג היכן הוא מצוי בזה העולם.

ריח טוב בפירות

באותו ענין, ידוע המעשה אשר נעשה אצל **הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זיע"א**, כי באחת השנים בשעת אמירת הלל ביום טוב ראשון של חג, הרגיש בבית מדרשו כי מאתרוגו של אחד המתפללים עולה ריח גן עדן, עד שמצאו ביד אברך צעיר, אשר נודע לימים כ**השרף הרה"ק רבי אורי מסטרליסק זיע"א**. ולאחר דרישה וחקירה שמע מפיו כי את המעות אשר ייחד לקניית אתרוג מהודר נתן ביד עגלון עני אשר סוסו מת בענין רע, ומשום כך הסתפק באתרוג פשוט.

התבייש רבי אורי לשוב לביתו בידים ריקות, וכך נקלע לבסוף לבית הכנסת בליז'ענסק, ובידו אתרוג כשר, אך פשוט ביותר. אולם, דווקא מאתרוג זה הריח הרבי ר' אלימלך ריח גן עדן, כי אתרוג של מסירות נפש למצוות היה.

הרי לנו גם כאן גודל כוחם של הצדיקים להכיר בריחו של גן עדן.

ריח שדה תפוחים

ביותר יומתקו הדברים, לפי מה שמצינו בדברי חז"ל (ב"ר טו ז) כי לפי אחת הדעות עץ הדעת אתרוג היה, שנאמר בו (בראשית ג ו) 'וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל', ובאתרוג שווה טעם העץ לטעם הפרי. וקיום מצות אתרוג יש בו משום תיקון לחטא עץ הדעת.

והנה איתא בגמרא (שבת פח.): "אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב (שיה"ש ב ג) 'כתפוח בעצי היער' וגו', למה נמשלו ישראל לתפוח - לומר לך, מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל - הקדימו נעשה לנשמע". וכתבו שם **רבותינו בעלי התוספות** (ד"ה פריו) כי לא מצינו דבר זה בתפוח שלנו, אלא כוונת הגמרא לאתרוג, שכן את הפסוק (שיה"ש ז ט) 'וְרֵיחַ אַפֶּךָ כַּתַּפּוּחִים' מתרגמים אנו "כריחא דאתרוגא". ועל האתרוג אמרו חז"ל (סוכה לה.) שהוא פרי הדר באילנו משנה לשנה, וממילא קודם פריו של השנה שעברה לעלים של השנה החדשה.

אמור מעתה, כי ריחו של האתרוג - הוא הוא ריח שדה תפוחים אשר ברכו ה', והוא ריח גן עדן - חקל תפוחין קדישין.

זהו סוד המעשים המופלאים על אודות הצדיקים אשר הריחו ביראת ה' בריח גן עדן, כי ריח מיוחד נודף מקיום המצוות בשלימות, ועל אודות ריח זה אמר יצחק אבינו כי נודף הוא מיעקב אבינו, ריח שדה תפוחים של כל המעשים הטובים שהיה עושה.

מעתה לא יפלא כי הכיר יצחק אבינו בריח גן עדן העולה מיעקב אבינו. שכן מן האבות הקדושים שהיו מרכבה לשכינה הקדושה ועסקו כל ימיהם במצוות ומעשים טובים, ודאי עלה בכל עת ובכל זמן ריח גן עדן.

מה יום מיומיים

אכן מה שיש להבין, הוא מה שהטעים יצחק אבינו כי הריח הטוב העולה מבנו בזאת הפעם, היה ריח שדה אשר ברכו ה', שדה תפוחים ללקוט בו מרקחים. הרי כאמור, בוודאי בכל זמן היה עולה מיעקב ריח גן עדן, שהרי שקוד על דלתי תורה ויושב אהלים היה, ולא היה יגע בתורה כמותו, וסיגל מצוות ומעשים טובים לאין שיעור. ומשמע שבזאת הפעם עלה ממנו ריח מיוחד במינו, שלא כרגיל. ויש לנו לעמוד ולבאר מה אירע ברגע זה שהגיש בו יעקב את המטעמים לפני יצחק אביו, עד שדווקא בשעה זו עלה ממנו אותו ריח מיוחד.

וכן יש להבין את המכוון בריח שדה תפוחים, אשר בוודאי רומז לסודות עליונים, אולם מה נוכל אנו להוציא מן הדברים לחלק עבודתנו.

ספקות גדולים עמדו בדרכו של יצחק אבינו קודם שברך את יעקב, ולא היה בטוח מיהו העומד לפניו, ואם ראוי הוא לברכה. אולם מיד כשהריח בריח בנו, עמד ומסר בידו הכל, את טל השמים ומשמני הארץ, להיות גביר לאחיו וכל העמים יעבדוהו

ועוד, כי לכאורה מה מאוד יש להתבונן ביצחק אבינו, כי בוודאי מיום לידת שני בניו יכול היה להריח ביראת ה' בריח גן עדן העולה ממעשיו הטובים של יעקב אבינו, ובגיהנום הפתוחה תחת עשו, אם כן כיצד זה עלתה על דעתו כלל לברך את עשו ולהניח את יעקב, ומפני מה שלח את עשו הרשע לצוד ציד להביא, והרי כבר בני שישים ושלוש שנים היו באותו היום, וכבר ניכר כל אחד מהם במעשיו מאז ומקדם.

בגדי החמודות

כדי לעמוד על פשר הדבר, יש לנו להביא עוד נקודה אחת. הנה הזכרנו עד עתה את עורות גדיי העיזים שהניחה רבקה על ידי יעקב ועל חלקת צווארו. אולם קודם לכן מדובר בפסוק על לבוש אחר שהלבישתו (בראשית כז טו) 'וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן'. ופירש **רש"י** שם: "החמודות - הנקיות, כתרגומו 'דכייתא'. דבר אחר שחמד אותן מן נמרוד: אשר אתה בבית - והלא כמה נשים היו לו והוא מפקיד אצל אמו, אלא שהיה בקי במעשיהן וחושדן".

בגדי אדם הראשון

ואמרו חז"ל (הובא בהדר זקנים בראשית כה כט) כי את הבגדים האלו לקח עשו מנמרוד אחר ששמע לעצתו של יעקב אבינו. כי כמה פעמים יצא עשו למלחמה על נמרוד, ובכל פעם ניצח נמרוד את עשו. עד שיעץ לו יעקב, כי יאמר לו לנמרוד שאין זה מן הגבורה לנצח בעוד הוא לבוש בבגדו המיוחד של אדם הראשון, בגד אשר היו מצויירים עליו כל בעלי החיים שבעולם, וכל חיה שהיתה רואה אותו לבוש בבגד זה מיד היתה מכניעה עצמה תחתיו (ראה ב"ר סג יג, אוצר המדרשים מדרש 'עשרת המלכים', רש"י פסחים נד: ד"ה בגדו). ואחר שאכן פשט נמרוד את בגדו כדי להראות את גבורתו - יכול היה עשו לגבור עליו, ונצחו וירש את בגד החמודות.

מעתה נוכל לומר, כי מאת ה' הייתה זאת שמסרה רבקה ביד יעקב את הבגד השייך לעשו, אף שהיה סומך עליה ומאמין בה. וכפי שהייתה הנביאה הצדקת ע"ה עושה כל זאת ממה שהוגד לה ברוח הקודש.

אל תתן ה' מאויי רשע

עוד יש לשאול, מפני מה השאיר עשו בגד מיוחד זה ברשות אמו כאשר יצא לצוד ציד בעבור יצחק אביו. הרי לכאורה אין לך נאה מבגדים אלו לצוד על ידם בקלות.

ואכן אמרו חז"ל (תנחומא תולדות יא) כי לא הצליח עשו במעשיו, ועד שצד צבי אחד וקשרו לעץ והלך לצוד אחר - בא מלאך והתיר את הראשון, וכך כמה פעמים קשר עשו והמלאך התיר עד שרגז עשו והלך ושחט כלב להביאו אל אביו (ראה תרגום יונתן בראשית כז לא).

ה' יתירה

עוד יש להתבונן כאן, כי הנה כאמור ציווה יצחק בפירוש לעשו מה יעשה, ואמר לו (בראשית כז ג) 'וְעַתָּה שָׂא נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צָיִד'. וכבר עמדו חז"ל (ב"ר סה יג) ופירשו מקרא זה דבר דבור על אופניו, כי כל תיבה ותיבה שבו יש לדורשה כמה אופנים, וכאן רמז לו על הגלויות שעתידים בני יעקב לגלות אצל בניו.

והנה בתיבת 'ציד' שבפסוק נוספת אות ה' הנעלמת בקריאה. וכתב **בעל הטורים**, כי כאן רמז יצחק לעשו ולימדו חמש הלכות שחיטה, וציוותו להיזהר בהן, וכן רמז לו על כמה מעניני כשרות המאכלים, כפי שפירט בעל הטורים שם.

זהו לענין אות ה' הנוספת.

קצתי בחיי

אכן, גם בסוף הפרשה מצינו שינוי באות אחת. כי אחר שנטל יעקב את הברכות, כעס עשו מאוד והתנכל אליו להורגו אחר שיעברו ימי אבל אביו. וכאשר שמעה רבקה מזה, ביקשה להציל את יעקב, ופנתה אל יצחק ואמרה לו כי לא תוכל לסבול עוד את בנות חת אשר לקח מהן עשו לנשים, ומבקשת היא שישלח את יעקב חרנה אל בית אחיה לבן, ויקח משם אשה מבנותיו. ואכן קרא יצחק ליעקב וברכו ושלחו לחרן.

ולשון הכתוב בזה (בראשית כז מו) 'וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים'.

ק' קטנה

והנה אות ק' של תיבת 'קצתי', מן האותיות הקטנות היא. וגם בזה עמד **בעל הטורים** שם, ופירש שראתה רבקה כי עתיד עשו להחריב את הבית שגובהו ק' אמה (ראה מדות פ"ד מ"ו). ולעומת זאת, אות ק' בפסוק (תהלים פד ד) 'ודרור קן לה' היא גדולה, שבקש דוד על ההיכל שגובהו ק' אמה שלא יחרב.

ויש להבין דבר זה, מה ענין בית המקדש לכאן, ומה טעם נרמז הדבר דווקא בפסוק זה.

עוד יש להביא כאן את לשון המדרש בזה הפסוק (ב"ר סז יא): "ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי, אמר רב הונא, התחילה גורפת מחוטמה ומשלכת". ופירש **ביפה תואר** כי ביקשה רבקה לבטא במעשיה עד כמה מואסת היא בבנות הארץ, כצואת החוטם.

ענין אותיות ה' וק'

הרי לנו שני רמזים בשני פסוקים, אחד באות ה' ואחד באות ק', אשר בשניהם עמד בעל הטורים.

וכבר נודע הקשר בין שתי אותיות אלו, כי נתייחדו הה' והק' בכך שנכתבות משני חלקים, החלק העליון הדומה לאות ד', והרגל התחתונה. אלא שבה' נמצאת הרגל בתוך צורת האות, ובק' יורדת היא כלפי מטה.

ואכן עמדו בדבר חז"ל ב**מסכת שבת** (קד.) בסוגיא העוסקת בעניני האותיות וצורתן, שם אתו דרדקי לבית

המדרש ולימדו דברים שלא נאמרו אפילו בזמן יהושע בן נון, ופירשו הדברים לענין האות ק', ובמסכת **מנחות** (כט:) לענין הה'.

פתח לדופקי בתשובה

במנחות אמרו: "ומפני מה נברא העולם הזה בה"י, מפני שדומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת יצא; ומאי טעמא תליא כריעה, דאי הדר בתשובה מעיילי ליה".

כלומר, האות ה' רומזת היא לתשובה, כי גם אחר שהוציא אדם עצמו מן העולם בחטאיו, יוכל לשוב אל ה' בשערי תשובה. והוסיפו וביארו שם, כי מה שהוצרך בעל התשובה שיחתרו לו חתירה ויפתחו לו פתח חדש מלמעלה, ולא די לו בפתח שלמטה שיצא משם, זהו כדברי ריש לקיש שהבא ליטמא - פותחין לו, אולם הבא ליטהר - מסייעין בידו, כי צריך הוא לסיוע מפני היצר הרע, לכן הוסיפו לו עוד פתח אחד לתשובתו.

בדומה לזה מתבאר בגמרא בשבת לענין האות ק'. ואמרו שם כי ק' רומזת לקדוש, ורגלה תלויה כדי ליתן פתח לרשע לשוב, ולא די לו בתחתון אלא צריך לעליון כדברי ריש לקיש האמורים.

מכאן נפתח בפנינו הפתח להבין את קשר הדברים, בין אות ה' שנוספה בציוויו של יצחק לעשו - לאות הק' הקטנה במאמרה של רבקה ליצחק כי קצה בחייה מפני בנות חת, מפחד חורבן בית המקדש.

ויאהב יצחק את עשו

כמו כן מבקשים אנו לדעת, האם שייך קשר זה למה שנמלך יצחק בדעתו והחליט לברך את יעקב, אף כי מתחילה היה סבור לברך את עשו, והרי כאמור, לא יעלה על הדעת כלל לומר כי לא הכיר יצחק במעשיו של עשו, ובוודאי טעם גדול וחזק היה לו ליצחק אבינו ברצונו לברך את עשו במצבו.

והנה מצינו בכמה מקומות בדברי חז"ל כי גדול היה עשו במצות כיבוד אב.

ויש להבין, מה באמת היה מונח בהנהגתו זו של עשו, ועל שום מה כיבד את אביו כל כך. וכן לאידך גיסא, מה מצא יצחק בעשו, עד שנאמר בו (בראשית כה כח) 'וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו', אף כי כאמור אין ספק בכך שהכיר בו מראשיתו.

ויש לפרש בדרך הדרוש, כי אהב יצחק את עשו בכל כח אהבתו, כדי שעל ידי זה ישוב בתשובה. ודבר זה נרמז באות ה' הנוספת בפסוק 'וצודה לי ציד', היא אות ה' הרומזת אל התשובה. ועל ידי שהאמין בו באמת, ומסר בידו את הכנת מאכלו עם כל דיני הכשרות שנהג בהם [ככל אשר דיבר בזה בעל הטורים], הראה לעשו כי סומך הוא עליו ומאמין בכשרותו. ועל דבר זה כיבד עשו את יצחק, כי היתה אהבתו אליו אמיתית.

ומעתה יתפרש, כי בדווקא ציווהו יצחק לעשו (בראשית כז ג) 'וְעַתָּה שָׂא נָא כֶלְיְךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צָיִד', כי ביקש יצחק שיתאמץ עשו בעבורו ולא יצא עם בגדי החמודות, אלא יצוד כרגיל בכלי זינו, ויעשה כן לשם מצות כיבוד אב. ובעבור זה יברכנו יצחק, כי בזה ירומם את עשו בכח האמון הניתן בו.

אכן עתה יקשה ביותר, כי אם כן מה נשתנה בשעה שבא יעקב לפני יצחק, ומדוע נמלך בדעתו לברך את יעקב תחת עשו.

פסח וחגיגה

והנה, כשביקש יצחק לברך את עשו בנו, ציווה עליו להביא לו מטעמים כאשר אהב, וכאשר יאכל יברכנו ברצון. ואמרו חז"ל (פרקי דר"א פל"ב, הובא ברש"י בראשית כז ט) כי ערב פסח היה, וכל מה שהביאו לפני יצחק היה ממצוות הלילה. וכן מה שציוותה רבקה ליעקב להביא לה שני גדיי עיזים, אמרו כי היה אחד לפסח ואחד לחגיגה.

מדוע נבחרו העיזים

ובאמת יש כאן מקום שאלה, מפני מה בחרה רבקה דווקא בגדיי עיזים, ולא ביקשה כבשים. הן אמנם, קרבן פסח כשר בין מן הכבשים ובין מן העיזים (שמות יב ה), אולם דבר זה גופא צריך טעם, כי כבר אמרו **בזוהר הקדוש** (ח"ב יח.) שהיו המצרים עובדים לשה, ומשום כך זבחו ישראל במצרים את טלה הכבשים שהוא עבודה זרה שלהם, ומדוע לא עשו יצחק ורבקה כפסח מצרים.

וכנראה, כדי ליישב דבר זה כבר כתב **רש"י** (שמות יב ה) שעז בכלל שה, ומקורו מן **המכילתא** (בא מסכתא דפסחא ד) ומן הגמרא (ראה חולין עח:). אך בזה עדיין לא העלנו רפואה שלימה למכאובינו, שכן עוד זאת מצינו בראשונים שהמצרים היו עובדים למזל טלה, ואם כן עיקר עבודתם היה דוקא למין שה כבשים, ומה ענין גדי עזים לכאן.

והרי בכתובתה של רבקה נתחייב לה יצחק ליתן לה שני גדיי עזים בכל יום (ב"ר סה יד, הובא ברש"י בראשית כז ט). מעתה יש להבין גם את טעם ההתחייבות הזאת: מדוע נבחרו דווקא גדיי עזים?

גער חית קנה

אך נוכל לבאר את הדבר, על פי רעיון נפלא מספר **הזוהר הקדוש** (ח"ג רנא:) שם נתפרש כי מלבד מה שביציאת מצרים גברו ישראל על טומאת מצרים הנמשלת לשה, עוד השלימו שם את מלחמתם כנגד עשו הנמשל לשעיר.

דברי הזוהר נסובים על הפסוק (תהלים סח לא) 'גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אֲבִירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים'. ופירשו שם כי 'חית' היא החיה שנאחז בה עשו, ו'קנה' הוא הקנה שנעץ גבריאל בים ביום שנשא שלמה את בת פרעה, ונעשה שרטון ועליו נבנתה העיר הגדולה רומי (ראה סנהדרין כא:). הקנה הוא הזכר של אותה חיה רעה שיש לה אחיזה מועטת באחדות הקדושה, ובזה הקנה שולטת מלכות אדום - היא עשו - בעולם.

והנה אין בין חמץ למצה אלא כחוט השערה, כי בשתיהן יש אותיות מ"צ, אלא שבחמץ נוספה להן חי"ת ובמצה ה"א, ואם תינקב הח' כחוט השערה תיעשה ה', ויהיה החמץ למצה.

ריח מיוחד נודף מקיום המצוות בשלימות, ועל אודות ריח זה אמר יצחק אבינו כי נודף הוא מיעקב אבינו, ריח שדה תפוחים של כל המעשים הטובים שהיה עושה

וזהו 'גער חית קנה', היא האות ח' שיש בה סתימה המביאה לידי חימוץ, על כן נמשל עשו לחמץ התופח בגאוותו, ועל ידי שיגער הקדוש ברוך הוא באות ח' ויפרוץ בה פרצה מועטת, תהפוך למצה הרומזת ליעקב.

בדומה לזה עתיד הקדוש ברוך הוא לשבור את רגלה של הק' שבתיבת 'קנה' שלא תהא עודפת הק' כלפי מטה, ובזה תיעשה ה' וייקרא כאן 'הנה'. ובא הרמז לזה בפסוקים (ישעיה מ י) 'הִנֵּה ה' אֱלֹקִים בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו', ופעולתו תהא לשבור את הקנה ולעשותו 'הנה', וכן הוא אומר (שם מא כז) 'רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלַם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן', כי הנה שנת גאולי באה כשנעשה ה'קנה' ל'הנה'.

אלו דברי הזוהר הקדוש הנפלאים מאוד.

בנין וחורבן בלילה אחד

למדנו כאן כי סוד אכילת המצה אינו רק בשבירת קליפת מצרים, אלא הוא גם בשבירת קליפת רומי הנקראת 'חיה', ושורשה באות ח' ובחמץ, כי הח' היא מענין חטא, והיא גם ראש תיבות 'חמץ' ו'חיה'. וממש מעין זה, יתקיים התיקון בשבירת אות הק' אשר בה נאחזת הקליפה, והוא הקנה. ומאין נוצר קנה זה - מנישואי שלמה המלך לבת פרעה, וכפי שהובא לעיל (סנהדרין כא:). ובמדרש מתואר גם שהאריך בשינה ביום חנוכת בית המקדש (ראה מדרש משלי לא ד). וביותר, לפי מה שכתבו המקובלים (ספר גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו זיע"א אות נ סעיף ג) כי נבוכדנצר הרשע נולד משלמה המלך ומלכת שבא.

הרי כאן שורש החורבן בבנין והכל אחד, כי אות ק' הרומזת בקדושה לבנין בית המקדש, היא עצמה כשבאה מצד הקליפה מתנגדת לבנין בית המקדש, והיא השורש לחורבנו.

ולאום מלאום יאמץ

אם כן, מלחמה גדולה היה יעקב צריך לערוך כנגד עשו, ולא מן הקלות היתה, כי משורש חטאי בני יעקב נתגדל כוחו של עשו, וכמו שדרשו חז"ל (מגילה ו.): "קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן - אל תאמן, ישבו שתיהן - אל תאמן. חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי - תאמן. שנאמר (יחזקאל כו ב) 'אמלאה החרבה', אם מליאה זו - חרבה זו. אם מליאה זו חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (בראשית כה כג) 'ולאם מלאם יאמץ'". זהו הפסוק בפרשתנו שנאמר בנבואה לרבקה אימנו על יעקב ועשו המתרוצצים בקרבה, כי כשזה קם - זה נופל.

מערכה גדולה זו, החלה במעשי אבות - סימן לבנים, בברכותיו של יצחק.

דורון לאיש שעיר

ומעתה יובן היטב מפני מה הביא יעקב גדיי עיזים דווקא. כי אמנם אליל מצרים כבש היה, אולם עשו נרמז בשעיר עיזים, וזהו 'איש שעיר', ועל כן משלחים ישראל ביום הכפורים את השעיר לעזאזל, הוא מתנת השטן שלא יפריע לעבודת הקודש. וכך איתא **ברעיא מהימנא** (זוהר ח"ג סג.) כי השעיר לעזאזל הוא מנחה לעשו וכת דיליה.

ומעשה אבות סימן לבנים לזה הוא הדורון ששלח יעקב אבינו מנחה לעשו אחיו, ואמר (בראשית לב כא) 'אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי', וגם שם באו העיזים בראש המנחה מתנה לעשו הוא שעיר.

משום כך בחרו רבקה ויעקב דווקא בגדיי העיזים לקרבן פסח וחגיגה, אף שגם הכבשים כשרים לפסח, כי ביקשו שיטול יעקב את הברכות בדרך הנצחון כביום הכפורים. ושני גדיים אלו באו כנגד שני השעירים אשר אחד לה' ואחד לעזאזל.

וכבר נתפרש הדבר בדברי חז"ל במדרש (ב"ר סה יד) על הפסוק (בראשית כז ט) 'שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טֹבִים': "ר' חלבו אמר, טובים לך שעל ידן את נוטל את הברכות, וטובים לבניך שעל ידן הוא מתכפר להם ביום הכפורים, דכתיב (ויקרא טז ל) 'כי ביום הזה יכפר' וגו'". כי שני זמנים אלו - ליל הסדר ויום הכפורים - הם הזמנים הראויים לנצחונו של יעקב על עשו.

כאן עמד יעקב אבינו בראשית מלחמתו כנגד עשו, אותה מלחמה אשר לא יבוא סופה עד שיתקיים מה שאמר לו לימים (בראשית לג יד) 'וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה', בביאת גואל צדק במהרה בימינו.

אם כן, שעיר העיזים הוא עשו, והכבש הוא מצרים, אשר עליו גברו ישראל בגאולת מצרים.

בית המקדש כנגד מלכות רומי

מעתה נוכל לבאר באר היטב את ענין אות ה' שנוספה בדברי יצחק לעשו לצוד לו ציד, ואות ק' הקטנה בדברי רבקה 'קצתי בחיי', וכדברי המדרש שהיתה משליכה מחוטמה, ודברי בעל הטורים שרמזה כאן לבית המקדש. כי בתחילה ביקש יצחק לקרב את עשו לתשובה על ידי האות ה', אולם לבסוף ראתה רבקה כי יש להרחיק את עשו, וזה נרמז במה שנעשתה הק' קטנה.

וזה מה שהתפלל דוד המלך בתהלים 'גער חית קנה', וביקש כי בזכות בית המקדש שגובהו מאה אמה, יתבטל כוחה של רומי העומדת כנגדו ונאחזת בקנה שבים, הוא הקנה שראשו אות ק' העולה מאה.

יצחק קראו שדה

ויתחבר האוהל להיות אחד לפי דברי הגמרא הידועים **במסכת פסחים** (פח.): "ואמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (ישעיה ב ג) 'והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב' וגו', אלקי יעקב ולא אלקי אברהם ויצחק, אלא לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר (בראשית כב יד) 'אשר יאמר היום בהר ה' יראה', ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר (שם כד סג) 'ויצא יצחק לשוח בשדה'. אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר (שם כח יט) 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל'".

ריח העקידה

לפי זה יש לומר, כי כשאמר יצחק ליעקב (בראשית כז כז) 'רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'', והוא שדה תפוחים, כיוון בזה לבית המקדש שקראו שדה, וכשיצא לשוח בשדה, הלך להתפלל במקום העקידה - הוא בית המקדש. כי כאשר הריח יצחק ריח גן עדן העולה ובא מיעקב בנו, לא היה זה רק ריח מעשיו הטובים שהיה רגיל בו, אלא אמרו חז"ל (אגדת בראשית פרק מג) שחזר והריח את אותו הריח המופלא אשר עלה באפו כבר בזמן העקידה.

מסירות נפשו של יצחק על כיבוד אב

והנה אמרו חז"ל עוד (תנדא"ר רבה פכ"ד, ילקוט רמז רעו), כי קיימו האבות את כל התורה כולה, ויצחק קיים מה שכתוב בתורה, וכאשר עקד אותו אברהם אביו על גבי המזבח לא בא וטען כי אביו הוא שנצטוה מפי ה' ולא הוא, אלא קיים מצות כיבוד אב במסירות נפש, ומאחר וכך אמר לו אביו - השליך עצמו כשה זבוח וקיבל עליו את הדין. וכלשון המדרש: "כבד, קיימו יצחק, שהיה מושלך לפני אביו כשה לטבח וכרחל לפני גוזזיה".

ומעתה יתפרש, כי בזכות זה הריח יצחק ריח גן עדן באותה שעה, כי מקום המקדש הוא שער השמים ומכוון כנגד גן עדן, ואז נפתחו השערים וזכה להריח בריח הניחוח.

מעלת יעקב בכיבוד אב ואם

כפי שבעקידתו על גבי המזבח הביא יצחק לידי ביטוי את מסירות נפשו על מצות כיבוד אב, כך מעין זה ביקש יצחק גם מאת עשו כששלחו לצוד בלא בגדי החמודות ולהשביעו מטעמים בעבור תברכו נפשו.

אך באמת, מיהו שכיבד את אביו כל ימיו - הלא ודאי היה זה יעקב אבינו, שעשה כמעשי אביו והלך בדרכיו.

ומלבד מה שכיבד יעקב את אביו יצחק, כיבד גם את רבקה אמו במסירות נפש, וגם עם כל חששו פן יקללנו אביו, כאשר אמרה לו אמו 'עלי קללתך בני' הלך ולבש את בגדי החמודות ונכנס אצל אביו, ולא חש לסכנה הגדולה שבדבר, כי בדרך הטבע היה יצחק מכירנו בקולו קול יעקב.

הנה כאן כיבד יעקב את רבקה במסירות נפש ושמע לדבריה, כפי ששמע יצחק אבינו במסירות נפש למצות אברהם בעקידה.

בכח מסירות נפש זו, הכיר יצחק ביעקב את ריח מעשה העקידה, ריח מקום המקדש.

אמור מעתה, כי ראתה רבקה בעיני רוחה את בית המקדש עומד, ובכח זה שלחה את יעקב להתברך מפי יצחק. וכאשר ראתה את אותה חית קנה, את עשו אחי יעקב - מתנכל לו להורגו, ולאבד את כל מה שנפעל כאן לבנין הבית הגדול והקדוש, אז, כדי לגעור בחית הקנה, אמרה לפני יצחק 'קצתי בחיי', באות ק' קטנה, כדי להקטין את כח הק' של רומי, ולהעמיד כנגדה את בנין בית המקדש שגובהו ק' אמות.

סוד מצות שילוח הקן

על פי הדברים האלה נוכל לומר ביאור נפלא בקשר שנמצא בין מצות שילוח הקן למצות כיבוד אב ואם, אשר על שתיהן גזרה תורה שכר אחד - טובה ואריכות ימים, וכבר עמדו חז"ל בזה ואמרו (ירושלמי פאה פ"א ה"א): "אמר ר' אבא בר כהנה, השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות למצוה חמורה שבחמורות, מצוה קלה שבקלות זה שלוח הקן, ומצוה חמורה שבחמורות זה כיבוד אב ואם, ובשתיהן כתיב 'והארכת ימים'".

אך באמת סוד גדול נרמז בה במצות שילוח הקן, כמו שאמרו **בזוהר הקדוש** (זוהר חדש רות כט.) כי בשעה שמשלחים את היונה היא בוכה וצועקת, וקול זה מעורר את מידת הרחמים וכנסת ישראל בוכה ומבקשת על בניה, ודבר זה מקרב את הגאולה.

ונראה לפרש לפי זה ענין שילוח ה'קן', כי הוא הק' שמצד השכינה ובנין בית המקדש, וכפי שהבאנו למעלה מבעל הטורים, שבית המקדש נרמז בפסוק 'ודרור קן לה'. ולכן יש בו סגולה לקירוב הגאולה. ובזה מבואר הקשר בין שתי המצוות, שכן כאמור, כל מה שזכה יעקב אבינו לכל מה שזכה, לקבלת הברכות ולבנין בית המקדש, היה על ידי שנלחם כנגד הק' דטומאה שהיא מלכות רומי וגדי העיזים, ובזכות זה זכה לבית המקדש שגובהו ק' אמה, מכח הק' דקדושה שיש בה כפרה על פושעי ישראל, הנדבקים בקדושה ושבים בתשובה, ואינם כפושעי אומות העולם אשר נדחו מדרך התשובה מחמת שמצרים לישראל. ומלחמה זו החל בה יעקב בכח מצות כיבוד אב ואם, שמסר נפשו עליה כיצחק אביו, ובזה זכה לבגדי החמודות אשר קיבל אדם הראשון מגן עדן, ולריח שדה אשר ברכו ה', הוא ריח בית המקדש שהריח יצחק בשעת העקידה, ועל ידי זה הכיר בו ביעקב שהוא לבדו הראוי לקבל את הברכות.

ובזה מבואר באר היטב הקשר בין 'ריח בגדיו' וריח העקידה, אשר שניהם מענין בנין בית המקדש.

יצחק אבינו

והנה כבר הבאנו למעלה את דברי הגמרא **בשבת** (פח.), כי נמשלו ישראל לתפוח שפריו קודם לעליו במה שהקדימו נעשה לנשמע.

ובהמשך הדברים שם בסוגיא דמתן תורה (פט:) מובא בגמרא מאמר נורא.

שם דרשו חז"ל את הפסוק (ישעיה סג טז) 'כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יָדָעֵנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה ה' אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ'. וביארו שם כי פסוק זה על יצחק אבינו הוא אמור, אשר הוא היחידי שעמד להם לישראל בשעת קטרוג, והצילם מגזר דין קשה.

כי לעתיד לבוא יאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו

מה שהתפלל דוד המלך בתהלים 'געֹר חית קנה', וביקש כי בזכות בית המקדש שגובהו מאה אמה, יתבטל כוחה של רומי העומדת כנגדו ונאחזת בקנה שבים, הוא הקנה שראשו אות ק' העולה מאה

שחטאו בניו, ויאמר אברהם כי אין לו במה להצטדק, וראויים הם להימחות על קדושת השם, וכן יאמר יעקב אבינו. אולם יצחק אבינו עתיד לעמוד מנגד, וקודם כל יטען כי בני הקדוש ברוך הוא הם ולא רק בניו, שנקראו (שמות ד כב) 'בני בכורי ישראל' כשהקדימו נעשה לנשמע, ועוד יוסיף ויערוך חשבון, כי שנותיו של אדם שבעים שנה, ועד עשרים אין מענישים בדיני שמים, נותרו חמישים אשר חציים לילות שאין חוטאים בהם, ומן העשרים וחמש חציים לתפילה וקיום צרכי הגוף, הרי כאן שתים עשרה ומחצה. וחלק זה, או שיתחלק בינו ובין הקדוש ברוך הוא, או שיקחנו כולו עליו, כי מסר נפשו בעקידה לקרבן.

כאשר ישמעו ישראל דברים אלו, יעמדו ויקלסו ליצחק 'אתה אבינו', והוא יאמר להם כי לה' נאה לשבח, ויאמרו יחד 'אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך'.

ולפי דרכנו יש לבאר גם כאן, כי כוחו של יצחק אבינו להגן על ישראל, היה על ידי ריח גן עדן שעלה בעקידה.

ריח התפילה

ומובא על **הרה"ק מאוז'רוב זיע"א** (בלבת אש ח"ב פ"ט עמ' ט, הערה 4), כי פעם אחת עמד והתבונן בדברי רש"י בפרשתנו, כי ריח שדה אשר ברכו ה' הוא שדה תפוחים. והקשה, אם כן למה אמר יצחק בסתם 'ריח שדה', ולא אמר 'ריח תפוחים' וכדומה.

ופירש, כי רמז כאן הכתוב לזה שיצא יצחק לשוח בשדה קודם שנשא את רבקה, ופירש **רש"י** שם על פי הגמרא (ברכות כו:) כי 'שיחה' זו תפילה היא. ועתה נשער בנפשנו, על מה היתה תפילתו של יצחק קודם שנשא אשה, מן הסתם ביקש מלפני ה' כי יעלה הזיווג יפה ויזכה לבן כיעקב אבינו, אשר ממנו יצא כלל ישראל. והנה חלפו שנים הרבה, ועתה עומד יעקב אבינו להיכנס אל יצחק אביו. וריחה של תפילה זו עלה באפו של יצחק, והזכירו את אותה התפילה אשר בעבורה יצא לשוח בשדה. על כך אמר יצחק לעצמו: "לא יכולתי לבקש לעצמי בן יותר טוב מזה".

הרי דברים אלו עולים בקנה אחד עם דברינו. כי אנו ביארנו שהריח יצחק את ריח העקידה אשר היתה במקום המקדש, והנה גם בדברי הרבי מאוז'רוב מתבאר כי הריח יצחק את ריח מקום המקדש, הוא השדה אשר אליו יצא להשיח תפילתו לפני ה'.

העולה מן הדברים, כי שלוש פעמים זכה יצחק להריח את אותו הריח המופלא; פעם ראשונה במעמד העקידה, פעם שניה כשבאה רבקה ויצא לשוח בשדה בתפילת המנחה, ופעם שלישית כאשר בא לפניו יעקב לקבל את הברכות.

מקור הברכות

להשלמת הדברים, נביא את דברי הספה"ק **שפת אמת** בפרשתנו (תרס"ב), כי ריח גן עדן שעלה מבגדיו של יעקב אבינו, הוא משום שמגן עדן יוצאת הברכה לכל העולם, כי שם ציוה ה' את הברכה, וזה סוד הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן ומשם ייפרד והיה לארבעה ראשים, כי ממקור הברכה יוצאת הברכה לארבע קצוות הארץ, והוא שורש כל הברכות. ובדומה לזה היה גם בית המקדש מקור ברכות כל העולם, וכן אדם הראשון היה כלי לקבל ברכה זו לכל הנפשות. ויעקב אבינו שזכה לבגדיו של אדם הראשון זכה על ידם לברכות. וכן בכל יום שבת קודש זוכים לאותו הריח, כי מעין עולם הבא היא. זהו שאמר הכתוב (בראשית ב ג) 'וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי', כי שבת קודש מקור הברכה היא.

והנה, כשם שנאמר כאן 'ראה ריח בני כריח שדה', כך מצינו גם בעבודת הקרבנות שעולה מהם ריח ניחוח לה'. וריח הקרבנות הוא ריח גן עדן. וזו היא הברכה שברך יצחק את יעקב, שיעלה מנפשות בני ישראל אותו הריח כדוגמת הקרבנות, וזאת בשעה שמתפללים, כי תפילות כנגד הקרבנות הן, ועל ידי הריח העולה מן התפילות ממשיכים ישראל את השפע לעולם.

והנה, גם על משיח צדקנו נזכר חוש הריח, כפי שדרשו עליו חז"ל (סנהדרין צג:) את הפסוק (ישעיה יא ג) 'וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת ה'". ובחוש הריח יכיר מיהו הצודק בדין. על כן יכל גם יצחק אבינו להכיר בכח הריח מיהו הראוי לברכות.

חוש הריח - מתענוגות הנשמה הוא, כמו שנאמר (תהלים קנ ו) 'כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ-הּ', ואמרו חז"ל (ברכות מג:): "אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, מנין שמברכין על הריח - שנאמר 'כל הנשמה תהלל י-ה', איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו - הוי אומר זה הריח".

אלו הם דבריו הנפלאים של **הרה"ק השפת אמת זיע"א**, אשר דברינו כאן מכוונים מעין דברי קדשו.

תפילות במקום קרבנות

והנה עתה בעוונותינו הרבים חסרנו כל אלה ואין בידינו להקריב קרבנות בהר המוריה, ואין אנו זוכים להריח במור הטוב שישנו שם. אך עדיין נותר לנו כח התפילה העומד במקום תמידין, כפי שהתפלל יצחק אבינו כשיצא לשוח בשדה לפנות ערב. וכאמור, בזמן מיוחד זה שבו התעורר בתפילה על צאצאיו, אז נתעורר ריח גן עדן שעלה במסירות נפשו על כבודו של אברהם אביו במעמד העקידה, ונתעוררה שוב בחינת השדה. ואימתי שב הריח הטוב - כאשר עמד יעקב בנו ומסר את נפשו על כיבוד אמו, אז עלה גם ממנו ריח גן עדן.

מכל זה נלמד על כוחה של תפילה וכוחה של מסירות נפש.

ויהי רצון שנזכה כולנו שיתקיים בנו בקרוב בימינו היעוד 'והריחו ביראת ה'' האמור על מלך המשיח, שיבוא ויגאלנו במהרה בימינו, אמן.